

SCEN MARK ISITT

De utbildades i Östberlins modernistiska
plattenbau-ideal. I dag ser de sig som en
del av en medeltida hantverkskultur.

Kamrat generalsekreterare Erich Honecker kommer in
tidigt på kontoret. Han öppnar fönstret, ser solen och säger: "God
morgon, kära sol". Solen svarar: "God morgon käre Erich". Vid
lunchtid hälsar Erich solen med: "God dag kära sol". Solen svarar:
"God dag, käre Erich". Och på kvällen hälsar Honecker på solen
igen: "God kväll, kära sol". Men solen tiger. Så han hälsar igen:
"God kväll, kära sol. Vad står på?" Och solen svarar, "Kyss mig
i röven! Nu är jag i väst!"

Skämtet berättas i filmen *De andras liv*. I Stasis klinikgröna
personalmatsal, vid ett bord med unga fänrikar, intill ett annat
bord där det råkar sitta en överstelöjtnant som hör hela histo-
rien och hotar att anmäla fänriken för uppvigling, "Du hånade
vårt parti!" En scen som spelades in bara ett par hundra meter
härifrån. I Lichtenberg. En stadsdel som i dag framstår som ett
monument över kommunistiska stadsplaneringsideal; kring
Stasis forna högkvarter står snörräta rader av grötgråa prefabhus
– så kallade plattenbau.

Filmens övriga scener, det stora flertalet, spelades in här.

"Eller", rättar sig Martin Fröhlich, "inte just precis här. Men på
gatan här utanför och i huset mittemot. Det var där dramatikern
och skådespelerskan bodde och Stasiagenten övervakade dem
från vår vind."

Martin och Sven Fröhlich driver AFF arkitekten. Bröderna
startade kontoret 2000 efter examen från Bauhausuniversite-
tet i Weimar och precis som Gropius, Ittens och Klee ser de sig
som ett kollektiv – alla tolv anställda är lika
involverade – och som en del av en medeltida
hantverkskultur. Deras byggnader är inga svä-
vande high-tech-foster i krumbuktande former
utan tunga, traditionella, taktila. På frågan

vad som intresserar dem mest, slutresultat eller process, kommer
svaret blixtnabbt: "Byggnader är en kreativ upptäcktsresa. Det
ska synas."

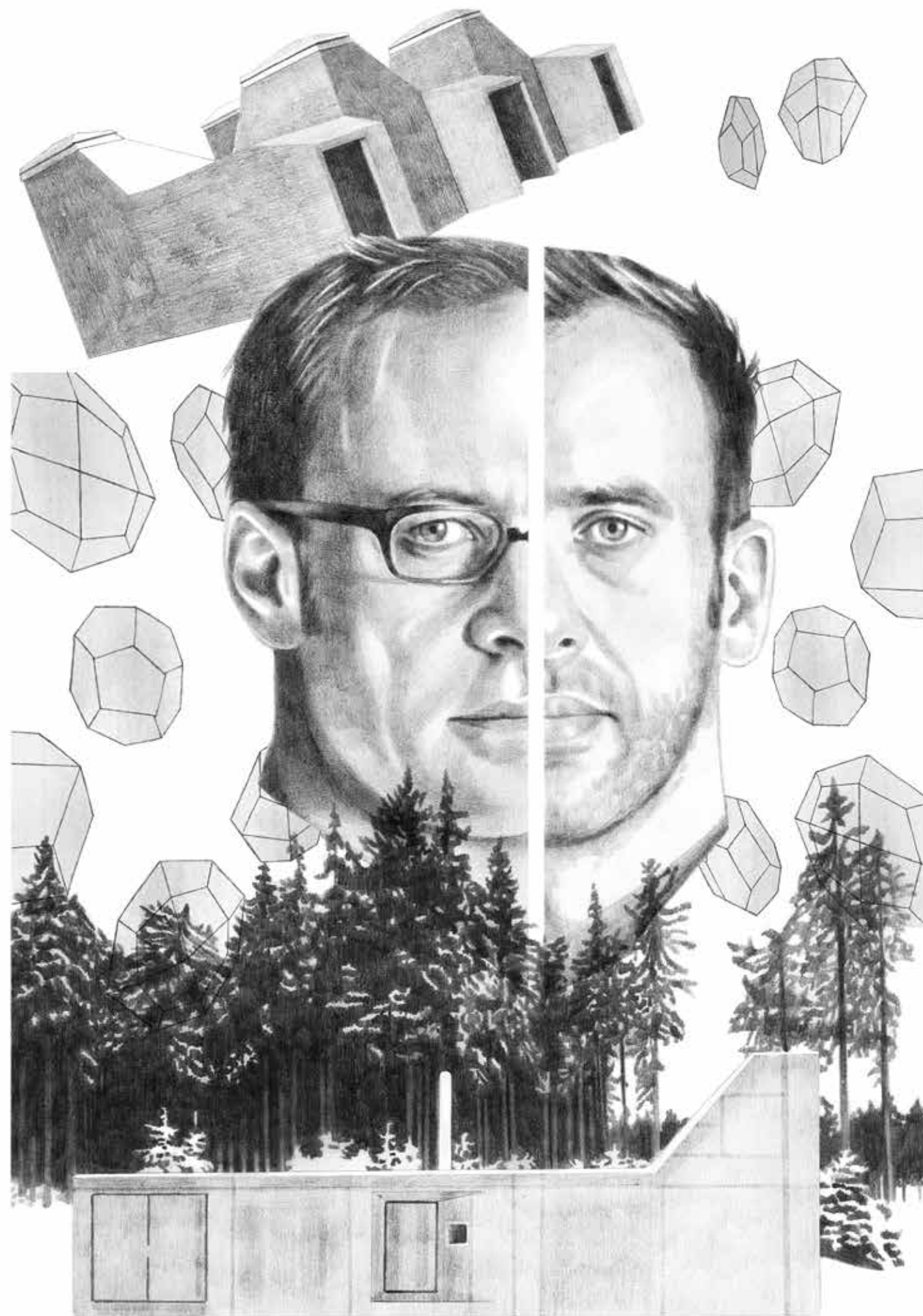
Första frågan, var är vi?

MARTIN: I ett gammalt bibliotek i forna Östberlin. Förr stod
det "Volksbücher" över entrén. Det ser du i *De andras liv*. Film-
teamet återställde fasaden så som den såg ut innan murens fall.
Bokhyllorna är original, de har vi behållit. Ekbordet har vi byggt
själva och läderfåtöljerna hittade vi på loppis, vi tyckte de pas-
sade den här konservativa inramningen.

Vilka vackra intarsior över bokhyllorna!

MARTIN: Ja. De föreställer sjörövarskepp, ökenlandskap, fotbolls-
spelare ... Detta var barnavdelningen. Kolla inskriptionen där,
"Liebt das buch. Die Quelle des wissens." (Älska boken. Kun-
skapens källa.)

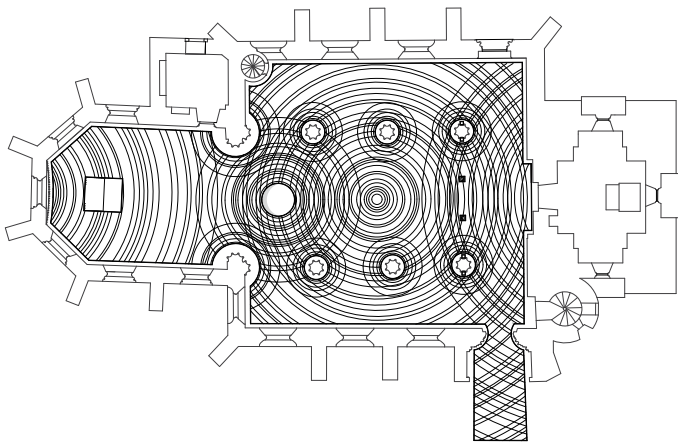
**Jag promenerade hit via Karl Marx Allé. Gatans skala är
ju förfärlig, men där finns några fantastiska byggnader.
Haus des Lehrers, till exempel, vem har ritat den?**

Vänster. Ny golvbeläggning och dopfunt i den historiska St Petri Pauli-katedralen i Lutherstadt-Eisleben.
FOTO HANS-CHRISTIAN SCHINK

Nedan. Golvplan över katedralen. Betongens spårade mönster antyder krusningar på en vattenyta, som strålar ut från dopfunkten. Skala 1:500.

MARTIN: Hermann Henselmann. Under hans modernistiska period.
SVEN: Henselmann var lärare på Bauhaus ...
MARTIN: Han ritade flera av de där stalinistiska bostadshusen också. Idén med Karl Marx Allé var ju att ge partimedlemmarna lägenheter av rent kunglig klass. Henselmanns fru flyttade dit när hon blev gammal och hon sade att det var den bästa gatan i världen för där kunde man gå hand i hand med åtta barn i bredd.

Berätta om er själva. Är ni födda i Berlin?
SVEN: Nej, vi är födda i Magdeburg, 150 kilometer väster om Berlin. Och vi studerade vid Bauhausuniversitetet i Weimar. Där bodde vi 15 år.
MARTIN: Nästan 15 år. Först studerade jag. Sedan Sven. Sedan öppnade vi kontor där. Vi föddes här (visar en bild på sin laptop av ett vidsträckt plattenbau-område).
SVEN: Vi växte upp där (pekar), på fjärde våningen.
MARTIN: Vi är barn av Le Corbusier. Av modernismen. När vi växte upp, jag föddes 1968 och Sven 1971, var detta ett ideal. Varje hus var tio våningar högt men vi kände de flesta som bodde där. I källaren fanns en samlingslokal där man träffades ett par gånger i veckan, man påtade ute på allmänningen i trädgårdarna, kommunicerade med kompisarna via ficklampor i fönstren. Där fanns flera skolor och dagis. Förändringen kom när muren föll, då flyttade många därifrån.
SVEN: Innan dess var det väl fungerande.
MARTIN: Detta är vår barndom. Och den påverkar oss starkt. Vi brukar säga att en del av arkitekturutbildningen är allt det man upplevde som liten, som ens föräldrar gjorde med en.

På vilket sätt påverkar er barndom er arkitektur?
MARTIN: Vi klassar oss inte som modernister, men vi har lärt oss att våga vara nyskapande. Det här bostadsområdet var ju något helt nytt. Samtidigt spenderade vi mycket tid hos våra mor- och farföräldrar och de bodde i två väldigt traditionella landsbyar. Där lärde vi oss hur bönder tänker, man tager vad man haver, använder allt två gånger.
SVEN: Så vi är splittrade (skrattar).
MARTIN: I varje projekt försöker vi förena de här ytterligheterna. Tänka nytt samtidigt som vi relaterar till platsen, dess kultur och historia.

SVEN: Det var det de där bostadshusen saknade – historia.
MARTIN: De var en utopi.

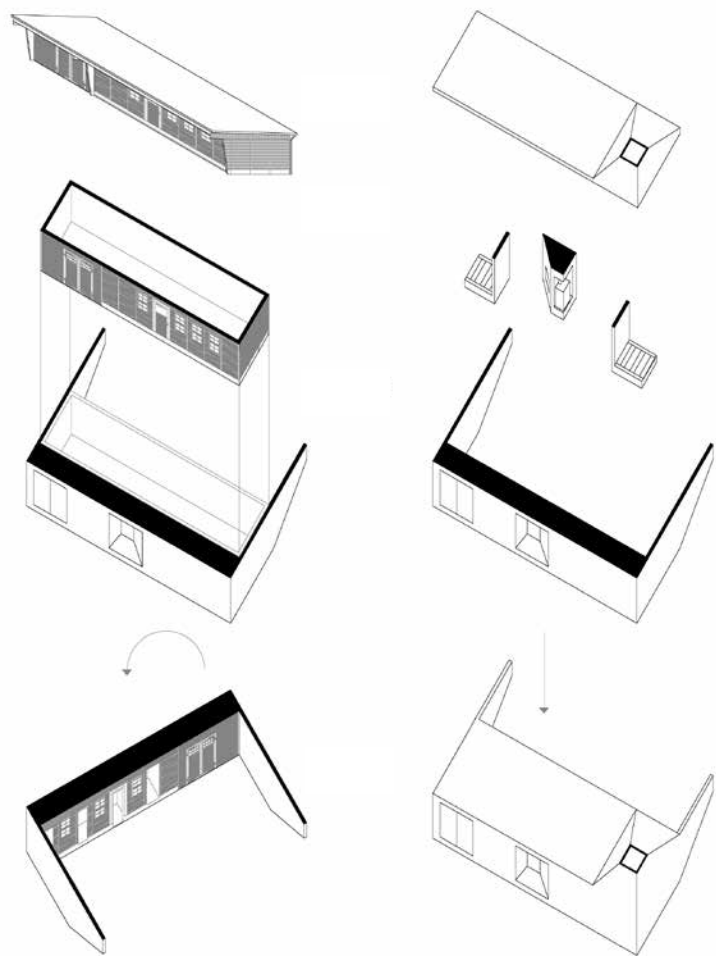
När bestämde ni er för att bli arkitekter?
MARTIN: Från början tänkte jag bli läkare som mamma och pappa. Men så besökte vi Bauhaus och det var ju fascinerande med alla dessa unga, skapande människor. Atmosfären var fantastisk. Lite som *Fame*, du vet, folk dansade på borden, typ. Den känslan.

Vad är fördelarna med att jobba med sin bror?
MARTIN: Man kan kämpa väldigt hårt för sin idé, skrika och slåss, man förblir ju ändå bröder. Skulle det varit någon annan kanske man gått skilda vägar. Många av de som jobbar här har också läst i Weimar, de tänker lite på samma sätt som vi. Weimar är en liten stad och skolan är liten och man är tillsammans dag som natt, gör projekt ihop hela tiden. Man blir till en stor familj.

Utbildar skolan en viss typ av arkitekter?
MARTIN: De som gjorde Kino Internationals underbart expressiva fasad, som ligger härintill, var lärare på skolan. 50 procent var progressiva, hade fantastiska idéer, var stora esteter. Men 50 procent var politiskt tillsatta. De försökte vi bli av med. När jag började 1989, samma år som muren föll, demonmöten. Det var det nästan som Paris 1968. Och vi lyckades. När Sven började fem år senare var de politiska lärarna borta.

På vilket sätt var de politiska?
MARTIN: De försökte kontrollera vad vi gjorde. Allt var organiserat. Vi fick skriva under ett kontrakt där vi försäkrade att vi efter fullgjord studietid skulle rita plattenbau-komplex. Sådana saker.
SVEN: De försökte styra ens liv.
MARTIN: Vi fick inte resa ...

→ Vi fick skriva under ett kontrakt
där vi försäkrade att vi
efter fullgjord studietid skulle
rita plattenbau-komplex.

Nedan. Stugan i betong ägs av kontoret, och är delvis en avgjutning av en tidigare byggnad på platsen.

FOTO HANS-CHRISTIAN SCHINK

Nederst. Interiören präglas av de inverterade avtrycken av dörrar och fönster som framträder ur betongen.

FOTO HANS-CHRISTIAN SCHINK

Jag menar arkitektoniskt.

MARTIN: Det fanns inga konstnärliga ambitioner. Ibland, i offentliga byggnader, som operor eller biografer, tilläts man experimentera, men annars var det plattenbau som gällde. Fram till 1989 skulle allt du ritade kunna byggas med prefabricerade element, det var regeln. Man till och med "restaureerade" historiska stadsdelar med prefabelement. Fast för det mesta renoverades inte alls förstås, man lät det bara stå och förfalla. Allt var

original ...

SVEN: Lite som i Italien. Fast här rörde det sig om modernism, inte klassicism (skrattar).

MARTIN: Sedan sade Lenin adjö och då tog det här över (han

visar en bild på Potsdamer Platz). De här postmodernerna "vykortet". Hans Kollhoff byggde en typisk Chicagoskrapa och Helmut Jahn krönte sitt Sony-komplex med ett tak som såg ut som Fujiberget. Detta blev vår nya identitet (suckar). Och samtidigt grep man sig an alla 1960- och

70-talsbyggnaderna, tilläggsisolerade, slet ut inredningarna, satte in nya fönster och dörrar, toaletter, belysning ...

SVEN: Under den här perioden ...

MARTIN: ... rotade vi i containrar. Vi samlade på oss allt möjligt. Vi har en stor samling som vi reproducerat i olika projekt.

SVEN: Små, avsmnade industriföretag hjälpte oss.

MARTIN: Vi har haft en utställning där vi ställde ut en del av sakerna.

Hur visste ni var ni skulle leta?

MARTIN: Vi fick tips från vänner. En var fotografen Hans-Christian Schink som länge tagit bilder på förfallna industrimiljöer. Han fotograferar alla våra projekt nu.

Varför samlar ni?

MARTIN: Bra fråga. Kanske för att ge sakerna ett nytt hem. Som i *Toy Story*. Men vi lär oss också mycket, genom att studera hur man byggde förr, hur grejerna fungerar. Det är low-tech snarare än high-tech.

Skulle ni beskriva er arkitektur som low-tech?

MARTIN: Både ja och nej. Vi är galna i datorspel. Och vi ritar ju ingenting för hand längre, allt görs i datorn. Men vi bygger myckwet modeller. Vi vill ha byggnaden i handen, väga den, känna om den är varm eller kall.

SVEN: Och Modeller är lättare att förstå för en kund.

MARTIN: Jag skulle säga att gemensamt för alla våra projekt är sättet vi närmar oss uppdraget. Sättet vi resonerar.

Hur då?

MARTIN: (gravallvarlig) Det kan jag inte avslöja.

SVEN: Det är vår hemlighet.

MARTIN: (skrattar) Nej, allvarligt. En sak vi alltid frågar oss är vad projektets identitet ska vara och vad platsens identitet är och vad som är syftet med projektet.

Men det gör väl alla arkitekter?

MARTIN: Visst, många jobbar som vi. Men många gör det inte. Många vill att deras byggnader ska "sväva". Numera ska ju alla byggnader "sväva". Men vi lockas inte av sådana gester. Skulle vi bygga i Sverige skulle vi ta reda på allt vi kan om svensk kultur och historia.

MARTIN: När vi var i Bergen nyligen och gav en föreläsning kom vi tillbaka med torkad fisk. Det var det absolut mest intressanta vi hittade. Den där fisken som en gång i tiden var hela områdets guld.

SVEN: När jag träffar gamla kursare pratar de alltid om arkitektur, men det gör aldrig vi. Träffar vi en kund pratar vi om film eller vad kunden har för bil och varför han gillar den. Sådana saker. Vanliga saker.

Nedan. Det medeltida slottet Frudenstein i Freiburg har nyligen konverterats till museum för mineraler och gruvbrytning.

Nedan. Den gula skiljeväggen i metall med mönster av korslagda gruvhammare. Nederst. Gårdsplanen har fått en ny entrépaviljong och markbeläggning.

Höger. Arkitektens egen bostad; uppfört som en byggemenskap i ett före detta industriområde. FOTON HANS-CHRISTIAN SCHINK

Gör ni det för att göra det enkelt för kunden?

SVEN: Nej, för att vi är sådana. Arkitektur är inget konstigt. Det är ett hantverk, en bruksvara.

MARTIN: Vår utgångspunkt är alltid det befintliga. Platsens identitet. Vi vill addera till den med omsorg. Ett exempel är den här (visar en knallgul skiljevägg i veckad, perforerad plåt). Vi ritade den till ett medeltida slott i Freiberg. Slottet skulle konverteras till ett museum för mineraler och skiljeväggen är en blandning av tre saker: en iögonfallande port till utställningen, en gardin som gör att du kan skönja rummet bakom, en symbol för regionen med sina korslagda gruvhammare. Den berättar en hel saga. SVEN: Kombinerar historiskt och modernt. Adderar utan att förvanska.

Storytelling inom arkitekturen kan lätt bli banalt.

MARTIN: Jo, jag vet. Men vi handskas med informationen på ett lite subtilare sätt än man gör i, säg, Las Vegas.

SVEN: Som i stugan på berget. Ett annat exempel på berättande.

MARTIN: Vårt utan konkurrens mest publicerade projekt.

Varför tror ni det blivit så omskrivet?

MARTIN: (Visar en bild på stugan på datorn.) För att små projekt är lättare för er journalister att skriva om. Stugan är som en novell. Eller en dikt. En haikudikt. Slottet är mer som en roman.

Berätta om stugan.

MARTIN: Den ligger tre timmar härifrån, på gränsen till Tjeckien, på det som var Östtysklands högsta berg. Vi brukade åka skidor där som barn och för några år sedan köpte vi en stuga där. Reglerna i Tyskland säger att du inte får lov att riva och bygga nytt i ett naturområde. Däremot får du restaurera. Och gör du det har du möjlighet att bygga till med 10 procent.

Är det en avgjutning av den gamla stugan man kan se interiört?

MARTIN: Vi byggde en gjutform runt det gamla huset och hällde på betong. Som en referens till Rachel Whiteread.

SVEN: Allt är byggt i betong.

MARTIN: Till och med dörren.

SVEN: Och här finns ingen isolering ...

MARTIN: ... för isolering kostar ju pengar. Man kan se stugan som en reaktion på all bekvämlighet. Du åker från din lägenhet i stan, från 24 plusgrader till 10 minusgrader. Vålgörande.

SVEN: Vi åker ofta hit med kontoret, vi äger den alla tillsammans. Vi samlas och lagar mat, någon hugger ved.

MARTIN: Vi lagar mycket mat tillsammans. Även här hemma på kontoret.

SVEN: Det finns en bok från Detail som heter *What Architects Cook Up*.

MARTIN: Den undersöker sambandet mellan arkitektur och mat och man fick skicka in sitt favoritrecept och vårt vann! Förstapriset var att laga mat med en Guide Michelin-kock. Lite av en dröm egentligen, men det var helt hemskt, han var som en general, skrek åt oss hela tiden. Det är inte så vi brukar laga mat tillsammans. Någon skär lök, någon potatis, vi smakar av, behöver vi mer salt? Det är ett samarbete.

SVEN: Det var också därför vi valde namnet AFF.

Vad står förkortningen för? Arkitekturfirma Fröhlich?

MARTIN: Det skulle man kunna tro. Men det kan lika gärna stå för Arkitektur, Fußball, Frauen.

SVEN: Eller Architecture For Fish.

Va?

MARTIN: (skrattar) Det viktigaste villkoret för ett hus är ju att hålla vattnet utanför, eller hur? Det är det vi utbildar oss att göra. Men vad gör du om din kund är en fisk?

SVEN: Då har du helt fel utbildning ...

MARTIN: (skrattar) Det är ett gammalt skämt från vår utbildningstid.

Vem av er gör vad på kontoret?

MARTIN: Under ritprocessen är vi alla delaktiga. Sedan, när bygget påbörjas, då inleder vi ett nära samarbete med byggarna. En från oss och en från dem är i nästan daglig kontakt. Vi gillar ju byggskedet. Hantverket. Verktygen. Jag utbildade mig ursprungligen till murare.

Hur ser era arbetstider ut?

MARTIN: Vi börjar klockan nio och slutar vid sju, åtta, kanske nio eller tio beroende på vad vi har på gång. Men har du barn går du vid fyra. Sven har två och jag har fyra.

Går ni hand i hand på Karl Marx Allé?

MARTIN: (skratt) Vi bodde faktiskt där under fem år. Det var därför vi öppnade kontoret här.

Var bor ni i dag?

SVEN: En kvart härifrån. Det heter Rummelsburger Bucht.

MARTIN: Det är ett gammalt industriområde. Vi flyttade dit förra året. Köpte mark med några vänner i en så kallad byggemenskap. 1 500 kvadratmeter. Huset är fem gånger tio meter och fyra våningar höga, 150 kvadratmeter totalt. Vi ritade allt.

SVEN: Vi har aldrig haft en så bra kund (skratt).

MARTIN: Min fru är också arkitekt. Just nu är jag gästlärare på tekniska högskolan i Lausanne och hon hjälper mig där.

Då undervisar du i Sanaas Rolex Learning Center?

MARTIN: Ja. Visste du, att vid sidan av det olympiska museet är Sanaabyggnaden Laussannes mest välbesökta turistattraktion.

SVEN: Även min fru är arkitekt. Hon jobbar här på kontoret.

Hur går det då, att jobba med sin respektive?

SVEN: Jag jobbar ju med min bror, då borde jag väl klara av att jobba med min fru. ○

MARK ISITT ÄR JOURNALIST OCH ARKITEKTURKRITIKER PÅ GÖTEBORGS-POSTEN

